

Elke school uniek en toegankelijk

Het aangenomen amendement over herziening van artikel 23 van de Grondwet, met name een herziening van de onderwijsvrijheid, dat werd aangenomen op het GroenLinksverkiezingscongres 2016 zorgde ook in de partij voor de nodige beroering. Dat was aanleiding voor De Linker Wang en de GroenLinks Onderwijswerkgroep tot een besloten expertmeeting over onderwijsvrijheid op 20 mei jl. Mij werd gevraagd mijn visie te schetsen hoe we uit de impasses van het dualistische stelsel van openbaar en bijzonder onderwijs zouden kunnen komen.

Siebre Miedema

Dit jaar wordt herdacht dat honderd jaar geleden de onderwijsapificatie grondwettelijk werd vastgelegd. Als vervolg op de onderwijsvrijheid die in 1848 in de grondwet was vastgelegd, kwam in 1917 de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs tot stand. We zien dat vanaf 1848 tot ongeveer 1920 sprake was van een interpretatie van de onderwijsvrijheid in ruime zin. Het gaat om de pedagogische identiteit of de pedagogische zelfstandigheid van de school. Vanaf 1920 is in onderwijspolitiek en onderwijsbeleid deze bredere interpretatie geleidelijk vervangen door een smallere interpretatie met de focus op de godsdienstige of levensbeschouwelijke identiteit van de school.

Simplistische gedachte

Juist die smallere interpretatie van het begrip 'onderwijsvrijheid' heeft bij de veranderde maatschappelijke omstandigheden als ontzuiling, kerkverlating en secularisatie niet zozeer de vraag doen opwerpen naar de legitimiteit van de onderwijsvrijheid, maar wel die naar de legitimiteit van de verhouding van openbare en bijzondere scholen. Een verhouding die door de tijd heen tamelijk gelijk is gebleven. Hoewel open bijzondere scholen zich

op een open en gastvrije manier presenteren en op geen enkele manier leerlingen willen bekeren of willen toe leiden naar een geloofsgemeenschap, leverde en levert die ongeveer gelijk gebleven ratio voortdurend irritatie op bij tegenstanders van bijzonder onderwijs. Er wordt uitgegaan van de simplistische gedachte: 'Minder kerkgangers, dus hierdoor minder ouders die voor bijzonder onderwijs kunnen kiezen'. De informatie dat, zoals blijkt uit empirisch onderzoek, keuzemotieven van ouders samengesteld zijn uit een mix van een aantal voor hen relevante keuzespecten, wil er bij velen maar niet ingaan. De laatste jaren zijn er ook voorstellen gedaan om op nieuwe wijze invulling te geven aan de vrijheid van onderwijs. Meestal gaat het daarbij om de juridische aspecten, maar blijft het duale stelsel onaangetast. De Onderwijsraad heeft in 2012 echter een zeer interessant inhoudelijk advies uitgebracht. De Raad stelt voor onder de noemer 'richtingvrije scholenplanning' het begrip 'richting' voor bijzondere scholen te verruimen. Dan mogen scholen met een veelheid aan levensbeschouwelijke of religieuze oriëntaties - ook relatief nieuwe levensbeschouwelijke oriëntaties, zoals de boeddhistische - en scholen op basis van pedagogische visies als bijzondere school gesticht worden.

Pedagogische autonomie

De Onderwijsraad geeft aan dat ook de openbare scholen binnen artikel 23 een zekere vrijheid hebben om het onderwijs naar eigen overtuiging in te richten. Het openbaar onderwijs kent ook een bepaalde mate van bescher-

ming ten aanzien van de overheid als het gaat om de pedagogische autonomie. Daarmee wordt aangegeven dat er ruimte is voor het kiezen van eigen les- en leermateriaal en voor het toepassen van een bepaald onderwijs-pedagogisch concept in het onderwijs. De neutraliteit van het Nederlandse openbaar onderwijs betekent, aldus de raad, niet dat er geen aandacht kan zijn in het onderwijs voor religie en levensbeschouwing, maar alleen dat dit gebeurt op een onpartijdige manier.

Besmette begrippen

Een andere ontwikkeling binnen het openbaar onderwijs is ook van belang. Het openbaar onderwijs is namelijk sinds het begin van de jaren negentig op ruime schaal verzelfstandigd ten opzichte van de gemeente. Meestal in stichtingsvorm, de vorm die naast de verenigingsvorm ook in het bijzonder onderwijs meer gangbaar is geworden. Veel openbare scholen zijn zo opgeschoven van een publiekrechtelijke organisatievorm naar een privaatrechtelijke vorm, waarmee al meer dan vijftientig jaar de 'verbijzondering van het openbaar onderwijs' vorm krijgt. Met het oog op deze ontwikkeling binnen het openbaar onderwijs zou ik niet, zoals in het GroenLinks amendement, willen pleiten voor algemeen openbaar onderwijs, maar lijkt het me logischer de verdere verbijzondering van ons stelsel als uitgangspunt te nemen. Eerder heb ik daarvoor de frase 'alle onderwijs bijzonder' gebruikt, maar daar ben ik van afgestapt omdat zowel 'openbaar' als 'bijzonder' besmette begrippen zijn. Ze zijn

'Het duale stelsel is een sta in de weg voor constructief onderwijsbeleid in een post-seculiere tijd'

Overstijg het verschil tussen openbaar en bijzonder onderwijs

beide onderdeel van het duale stelsel. Ook de term 'samenwerkingschool' maakt als uitzondering op openbaar en bijzonder nog onderdeel van het duale stelsel uit. Naar mijn mening is het duale stelsel een sta in de weg voor constructief onderwijsbeleid en constructieve vormgeving van het onderwijs in een post-seculiere tijd. Mijn ideaal is om elke school binnen een monistisch stelsel een unieke school-in-context te laten zijn met integrale pedagogische verbinding van opvoeding, vorming en onderwijs inclusief burgerschapsvorming en levensbeschouwelijke vorming. Alle scholen uniek dus en gericht op goed onderwijs. Voor het brede aanbod van het onderwijs zijn de pedagogische professionals verantwoordelijk. Alle ouders die vinden dat dit brede aanbod in overeenstemming is met hun vraag, dienen geaccepteerd te worden door een school. Zo kan een eigentijdse vormgeving van de vrijheid van onderwijs gestalte krijgen en komen we het duale stelsel voorbij.

Doorgesloten afrekencultuur

De vrijheid van onderwijs moet dus versterkt worden om professionals en partners, zoals ouders, maatschappelijke organisaties en anderen als spelers op het maatschappelijk

middenveld hun eigen pedagogische verantwoordelijkheid weer ten volle terug te geven. Daarmee kan ook tegenwicht geboden worden aan te grote nadruk op de basics in het onderwijs, op de bijdrage aan de kenniseconomie met als hoofddoel voor het onderwijs het toe leiden van jongeren naar een plek op de arbeidsmarkt en op een louter cognitieve invulling van het onderwijs. Er kan ook een eind komen aan een doorgesloten afreken-cultuur en sterke nadruk op meetbare resultaten. Gelukkig is de afgelopen jaren het thema 'vorming/Bildung' weer nadrukkelijk op de agenda gezet. Hiermee heeft het eigenaarschap van scholen en professionals een flinke impuls gekregen en is ook de aandacht weer gericht op de brede persoonsvorming van de leerlingen. Er zit natuurlijk wel een prijskaartje aan deze vormgeving van de vrijheid van onderwijs en het benadrukken van de uniciteit van scholen. Dit raakt namelijk direct de vraag naar de door-dachte en actieve pedagogisch-didactische vormgeving van elke school en ook de plek van levensbeschouwelijke vorming en burgerschapsvorming daarbinnen. Onderwijsvrijheid impliceert namelijk per definitie ook het publiekelijk willen afleggen van maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Dat vergt een duidelijke doelstelling van de scholen. Hoe formuleren wij de kerndoelstelling voor onze professionele handelen met het oog op de aan onze onderwijs-pedagogische zorg toevertrouwde leerlingen?

Recht op brede vorming

In lijn met de bredere, pedagogische invulling van de vrijheid van onderwijs zou ik die als volgt willen formuleren: het leren functioneren in een democratische samenleving, en de eigen, brede persoonsvorming of identiteitsontwikkeling van elke leerling. Elk kind op elke school heeft recht op zo'n brede vorming. Hier ligt een pedagogisch-politieke taakstelling voor alle scholen, maar er ligt ook de politiek-pedagogische taak van de overheid om de specifieke vormgeving van de algemene doelstelling van elke school te faciliteren en door adequaat flankerend beleid mogelijk te maken en te ondersteunen opdat die doelstelling ook waar gemaakt kan worden. Het woord is ook aan de politieke partijen om de uitwerking van een monistisch onderwijsstelsel van unieke scholen-in-context ter hand te nemen.

Siebre Miedema is als emeritus hoogleraar algemene pedagogiek en godsdienstpedagogiek verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam en lid van GroenLinks en De Linker Wang.